

Без'язичний Б.І.
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

МОНІТОРИНГ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Стаття присвячена проблемі організації моніторингу процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів. На підставі аналізу різних підходів до розуміння суті педагогічного моніторингу, з'ясовано, що його специфіка полягає в синхронності процесів спостереження, вимірювання, отриманні на цій основі нових знань про стан об'єкта з подальшим моделюванням, прогнозуванням і прийняттям відповідного управлінського рішення. У статті розглянуто основні функції педагогічного моніторингу, які зумовлюють підвищення ефективності формування етичної компетентності майбутніх учителів: діагностико-інформаційну, формувальну, корекційну, системостворювальну, прогностичну. Зазначено, що невід'ємною частиною моніторингу формування етичної компетентності майбутніх учителів є діагностична робота, продуктивність якої значною мірою залежить від правильно визначеної критеріальної бази. Враховуючи вимоги до вибору критеріїв та показників сформованості досліджуваної якості, визначено критерії діагностики рівня сформованості етичної компетентності майбутніх учителів: мотиваційно-аксіологічний, емоційно-афективний, світоглядно-когнітивний, поведінково-регулятивний, рефлексивно-корекційний.

Ключові слова: моніторинг, діагностика, критерій, показник, етична компетентність, майбутній учитель.

Без'язичний Б. І. Мониторинг эффективности формирования этической компетентности будущего учителя. *Статья посвящена проблеме организации мониторинга процесса формирования этической компетентности будущих учителей. На основании анализа различных подходов к пониманию сути педагогического мониторинга, установлено, что его специфика заключается в синхронности процессов наблюдения, измерения, получения на этой основе новых знаний о состоянии объекта с последующим моделированием, прогнозированием и принятием соответствующего управленческого решения. В статье рассмотрены основные функции педагогического мониторинга, которые обуславливают повышение эффективности формирования этической компетентности будущих учителей: диагностико-информационную, формирующую, коррекционную, системообразующую, прогностическую. Отмечено, что неотъемлемой частью мониторинга формирования этической компетентности будущих учителей является диагностическая работа, производительность которой в значительной степени зависит от правильно определенной критериальной базы. Учитывая требования к выбору критериев и показателей сформированности исследуемого качества, определены критерии диагностики сформированности этической компетентности будущих учителей: мотивационно-аксиологический, эмоционально-аффективный, мировоззренческо-когнитивный, поведенческо-регулятивный, рефлексивно-коррекционный.*

Ключевые слова: мониторинг, диагностика, критерий, показатель, этическая компетентность, будущий учитель.

Bezyazychnyy B. I. Monitoring of the efficiency of formation of ethical competence of future teachers. *The article is devoted to the problem of organization of monitoring the process of formation of ethical competence of future teachers. Based on the analysis of different approaches to the understanding of the gist of pedagogical monitoring, it was found that its specificity is in synchrony of monitoring processes, measurement, obtaining on this basis of new knowledge about the state of the object, followed by modeling, forecasting and making appropriate management decisions. The article deals basic functions of pedagogical monitoring that determine the efficiency of formation of ethical competence of future teachers: diagnosis-informational, forming, corrective, systemstoring, predictive. Indicated that an essential part of monitoring of the formation of ethical competence of future teachers is diagnostic work, which productivity largely depends on the correct basis of criterial base. Taking into account requirements for the selection of criteria and indicators of formation studied quality, the criteria diagnostics of level formation of ethical competence of future teachers: motivational-axiological, emotional-affective, ideological-cognitive, behavioral-regulatory, reflexive-correctional.*

Key words: monitoring, diagnostics, criterion, index, ethical competence, future teacher.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку вищої освіти актуалізує проблему підвищення якості підготовки майбутніх учителів у відповідності до вимог та запитів сучасного суспільства. Інструментом визначення та оцінювання якості освіти виступає педагогічний моніторинг. Отже, забезпечення формування етичної компетентності майбутнього вчителя вимагає організації моніторингу цього процесу. Здійснення моніторингу надає процесу формування етичної компетентності керованого характеру, підвищуючи його якість, можливість переходити від зовнішнього управління до самоуправління (професійно-етичного самовдосконалення).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядаються основи педагогічної діагностики (О. Белкін, О. Кочетов, В. Безпалько, Б. Бітінас, Л. Катаєва, В. Максимов та інші вчені), проблема моніторингу в освіті (А. Денисенко, О. Касьянова, В. Кальней, А. Майоров та інші дослідники) дає можливість виявити основні підходи до трактування поняття «моніторинг», який розглядається як: сукупність контролювальних дій, за допомогою яких можливим є спостереження й корегування результатів навчання (О. Касьянова); забезпечення поточного регулювання та прогнозування подальшого розвитку об'єкта управління (З. Рябова). Більш повно визначає суть моніторингу А. Денисенко, розглядаючи його як систему заходів щодо збору та аналізу інформації з метою вивчення й оцінки якості професійної підготовки й прийняття рішень про розвиток педагогічного процесу на основі аналізу виявлених типових особливостей і тенденцій.

Мета статті полягає в розкритті суті моніторингу ефективності формування етичної компетентності майбутнього вчителя.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи різні підходи до розуміння суті педагогічного моніторингу, ми

визначаємо його як процес безперервного науково обґрунтованого діагностико-прогностичного відстеження змін у формуванні етичної компетентності студентів із метою використання отриманих результатів для підвищення якості цього процесу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів. Сучасний стан проведених моніторингових досліджень в освітніх процесах (А. Денисенко, О. Касьянова, Л. Качалова та інші) при ґрунтовності й повноті розглянутих питань недостатньо задовольняє потреби нашого дослідження, оскільки перед нами стоїть завдання продумати конкретні засоби забезпечення процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів, методи вимірювання результатів дослідження щодо приросту знань, умінь, навичок студентів, змін в особистісних якостях, які характеризують указану компетентність. Суть педагогічного моніторингу полягає в синхронності процесів спостереження, замірювання, отримання на цій основі нових знань про стан об'єкта (у нашому випадку це етична компетентність майбутнього вчителя) з подальшим моделюванням, прогнозуванням і прийняттям відповідного управлінського рішення. Моніторинг дозволяє отримувати оперативну інформацію щодо перебігу педагогічного процесу, його результативності, робити висновки щодо його позитивних і негативних сторін, своєчасно його коригувати. Ми поділяємо позицію А. Денисенко, яка дійшла висновку, що моніторинг спрямований на головні параметри педагогічного процесу навчального закладу й має статус дослідження, а не емпіричного збирання матеріалів. Він має комплексний, системний характер і створює умови для планування – річного, перспективного, стратегічного [3]. Педагогічний моніторинг виконує низку важливих функцій, які зумовлюють підвищення ефективності формування досліджуваної якості: діагностико-інформаційну, формувальну, корекційну, системостворювальну, прогностичну.

Діагностико-інформаційна функція дає можливість з'ясувати результати педагогічного процесу, отримати відомості про стан об'єкта, забезпечити зворотний зв'язок. На цій основі відбувається участь в управлінні педагогічним процесом, аналіз його ефективності. При діагностуванні процесу професійної підготовки фіксуються не лише показники етичних знань, умінь, навичок, основна увага спрямовується насамперед на особливості перебігу процесу формування етичної компетентності майбутнього вчителя. *Формувальна функція* дозволяє більш ефективно здійснювати процес формування етичної компетентності студентів. Спираючись на результати моніторингової оцінки, можна дібрати адекватні методи, прийоми індивідуального впливу на студента, відібрати найбільш ефективні організаційні форми навчально-виховного процесу. *Корекційна функція* тісно пов'язана з попередньою. Спрямованість моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення й фіксацію непрогнозованих, несподіваних результатів реалізації розробленої моделі формування етичної компетентності майбутнього вчителя. Ця функція допомагає усунути негативні моменти в професійному становленні майбутнього педагога. *Системостворювальна функція* передбачає насамперед організацію процесу формування етичної компетентності студентів на основі визначених методологічних підходів із метою найбільш оптимального вибору цілей і завдань, а також засобів і методів їх вирішення.

Моніторинг не лише фіксує поточний стан педагогічного процесу на заданому часовому проміжку, але й сприяє прогнозуванню подальших тенденцій його розвитку й унесенню відповідних коректив, що створює передумови для вдосконалення, тобто моніторинг виконує й *прогностичну функцію*. Усі функції моніторингу підпорядковуються загальній меті: підвищення ефективності забезпечення формування структурних компонентів етичної компетентності майбутніх учителів. Невід'ємною частиною моніторингу формування етичної компетентності майбутніх учителів є діагностична робота, продуктивність якої значною мірою залежить від правильно визначеної критеріальної бази. Для вирішення цього завдання необхідно чітко виокремити власний підхід до розуміння суті понять критеріїв і показників, оскільки в їх визначенні в науково-педагогічній літературі спостерігаються значні розбіжності. У довідковій літературі поняття «критерій» тлумачиться як «мірило оцінки, судження»; «ознака, на підставі якої дається оцінка будь-якого явища; ознака, взята за основу класифікації» [2; 5]. Отже, поняття «критерій» ми розуміємо як ознаку, якість, властивість досліджуваного феномену, яка дає змогу оцінити, визначити або класифікувати його стан, рівні функціонування та розвитку. У теорії й практиці педагогічної освіти існують загальні вимоги до виділення й обґрунтування критеріїв, які зводяться до того, що критерії мають відбивати основні закономірності формування особистості; за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами досліджуваної системи; якісні показники повинні виступати в єдності з кількісними [7, с. 100]. У науковій літературі (Л. Блауберг [1], І. Ісаєв [4] та ін.) серед загальних вимог до критеріїв виділяють такі: 1) об'єктивність; 2) фіксація того, що вимірює дослідник; 3) відображення суттєвих ознак досліджуваного явища, охоплення його типових сторін; 4) критерії повинні відбивати динаміку якості, що вимірюється, у часі та просторі. Отже, критерії є мірою оцінки рівня сформованості мотиваційно-ціннісної сфери, знань, умінь і навичок особистості. Їх можна розглядати як певні орієнтири перевірки мети й завдань формування досліджуваного феномену, що є підставою для висловлення суджень про успішність отриманих результатів. Ознаками критеріїв є певні *показники*, які відображають ступінь вираженості певного критерію. Саме за допомогою відповідних показників, які називають індикаторами, транслюється інформація про досліджувані об'єкти. Показник, або індикатор, в освіті розуміється як значуща статистика, яка забезпечує інформацією про умови, стабільність або зміни, функціонування або досягнення освітньої системи чи її окремих аспектів [6]. Показник як компонент критерію є типовим і конкретним виявом суті якостей досліджуваного процесу або явища і має вигляд судження про наявність або відсутність, а також інтенсивність виявлення певної властивості об'єкта, що емпірично досліджується.

Ми погоджуємося з тими дослідниками, які стверджують, що показники сформованості етичної компетентності майбутнього вчителя мають бути кількісними, хоча й значити більше, аніж просто числовий вираз; повинні передавати узагальнену інформацію про стан досліджуваної якості; передбачати інформування всіх суб'єктів педагогічного процесу; мають бути інструментом діагностики й основою для аналізу та прийняття рішень. Погоджуючись із науковцями (І. Ісаєв, В. Сластьонін та інші), які вважають, що критерії повинні визначатися через низку специфічних ознак, які відображають усі структурні компоненти вимірюваної якості, а також відбивати динаміку вимірюваної якості в часі, в основу критеріїв і показників динаміки рівнів сформованості етичної компетентності в майбутніх учителів нами були покладені змістові характеристики структурних компонентів указаної якості, а також просування від низького до високого рівня її сформованості. Насамперед були підібрані критерії, які відображають цілісний стан досліджуваного об'єкта, що пов'язано зі складністю та багатогранністю процесу професійної підготовки майбутнього вчителя. Отже, головним критерієм сформованості етичної

компетентності студентів є ідеальний рівень цього феномену, який визначається вимогами, що ставляться суспільством до рівня етичної компетентності вчителя, відображені в державних документах про освіту, філософській і психолого-педагогічній літературі. Цей рівень виявляється в конкретній етично виявленій поведінці студента та відповідних професійно-етичних якостях особистості й розглядається як кінцевий результат реалізації системи формування етичної компетентності майбутнього вчителя в процесі професійної підготовки.

Нами виділено такі критерії діагностики рівня сформованості етичної компетентності студентів:

- мотиваційно-аксіологічний (сформованість професійно-етичної спрямованості; ставлення до оволодіння етичною компетентністю);
- емоційно-афективний (сформованість культури емоцій і почуттів та вольових якостей);
- світоглядно-когнітивний (сформованість етичних і професійно-етичних знань; професійно-етичного мислення);
- поведінково-регулятивний (сформованість у майбутнього вчителя умінь і навичок, що забезпечують етичність його поведінки у різних видах професійної підготовки й реальній професійній діяльності; здатність протидіяти негативним впливам (не піддаватися звабам наживи, шкідливим звичкам; нести відповідальність за власні дії та вчинки, відстоювати власну професійно-етичну позицію, робити моральний вибір), виявлення моральних якостей у різних видах професійної діяльності й поведінці);
- рефлексивно-корекційний (прагнення до етичного самовдосконалення на основі рефлексивно-оцінної діяльності, здійснення самокорекції власної поведінки, адекватність самооцінки).

Визначаючи й доповнюючи один одного, ці критерії через показники характеризують кількісну та якісну сторони особистості студента та його етичної компетентності, що відображують стійкість, повноту, характер вияву етично-ціннісних якостей особистості. Поява або вища якість професійно-етичних вимог майбутнього вчителя до себе на певному етапі формування етичної компетентності свідчить про перехід зовнішніх педагогічних впливів у внутрішні якості (новоутворення) особистості. Це дає можливість зробити висновок про підвищення (або зрушення) рівня сформованості етичної компетентності особистості студента, його професійно-етичного розвитку, ефективність функціонування розробленої педагогічної системи.

ВИСНОВКИ. Моніторинг виступає інформаційною базою з її систематичним опрацюванням викладачем і супровідним контролем із поточним коригуванням педагогічної взаємодії викладача й студента в процесі формування етичної компетентності майбутніх учителів. Здійснення моніторингу вимагає визначення критеріальної бази, тобто критеріїв і показників рівнів сформованості етичної компетентності майбутніх учителів, а також розроблення діагностичного інструментарію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауберг И. В. Философский принцип системности и системный подход / И. В. Блауберг, В. Н. Садовский, Э. Г. Юдин // Вопросы философии. – 1978. – № 8. – С. 39–53.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
3. Денисенко А. О. Організація моніторингу виховної системи вищих педагогічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Денисенко Анжела Олегівна. – Х., 2008. – 220 с.
4. Исаев И. Ф. Развитие профессионально-педагогической культуры преподавателя в условиях модернизации педагогического образования / И. Ф. Исаев // Педагогика та психологія : зб. наук. праць. – Х. : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2006. – Вип. 29. – С. 63–72.
5. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / уклад. С. У. Гончаренко та та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
6. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) : монографія / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2007. – 442 с.
7. Сластенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Сластенин, Л. С. Подымова. – М. : ИЧП «Издательство Магистр», 1997. – 308 с.

Бойко О.В., Куринной С.Ю.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

ПРЕДСТАРТОВЫЕ СОСТОЯНИЯ В СПОРТИВНЫХ ТАНЦАХ

Высокий уровень психологической конкуренции на соревнованиях по спортивным танцам становится «камнем преткновения» для многих танцоров, как с высочайшем, так и с невысоким уровнем спортивного мастерства. Поэтому, нельзя не учесть одного из важнейших факторов влияющего на турнирный результат спортсмена называемогося «предстартовым состоянием». Практически все профессиональные тренера отмечают предстартовое состояние как «последний рубеж» перед показом наилучшего результата спортсмена на соревнованиях любого уровня, в том числе и международного, что напрямую влияет на статус страны на мировой арене, а значит нельзя отрицать важности этого стрессора.

Ключевые слова: спортивные танцы, фактор, предстартовые состояния, спортивное мастерство.

Бойко О.В., Куринной С.Ю. Предстартовые состояния в спортивных танцах. *Высокий уровень психологической конкуренции на змаганнях зі спортивних танців стає «камнем спотикання» для багатьох танцюристів як з найвищим, так і з невысоким рівнем спортивної майстерності. А отже, не можна не врахувати одного з найважливіших чинників що впливає на турнірний результат спортсмена і називається «передстартовим станом». Практично, всі професійні тренера відзначають передстартовий стан як «останній рубіж» перед показом найкращого результату*